

A klasszikus kínai krimi irodalomról

Az európai ember számára mindmáig szinte ismeretlen irodalmi műfaj a gong'an, azaz a kínai vulgáris irodalom bűnügyi történeteket magába foglaló ága. Azért érdekes ez, mert Kínában a bűnügyi történetek már évszázadokkal Edgar Allan Poe vagy Sir Arthur Conan Doyle előtt jelen voltak.

A kínai irástudók kedvelték a bűnügyi elbeszéléseket, a bűnesetekkel foglalkozó színjátékok pedig minden réteg körében nagy népszerűségnek örvendtek. Ennek ellenére még a műfaj legjelentősebb alkotásai is nehezen vívták ki helyüket az elismert irodalmi alkotások között, és mindmáig nem tettek szert széles körű népszerűsége a nyugati világban. Ennek elsődleges oka, hogy a műfaj nyugati kedvelői ezeket az írásokat nem, vagy alig tudják megemészteni, inkább csak a kínai kultúra kedvelői forgatják őket. Az évszázadok során ugyanis a kínai bűnügyi irodalomnak kialakult egy sor olyan sajátossága, ami miatt a műfaj eltér a krimikedvelő nyugati olvasóközönség elvárásaitól.

A gong'an műfaji sajátosságai

A gong'an alatt olyan rövid prózai történeteket értünk, amelyeknek bűnesetek állnak a középpontjában. Egyszerű, beszélt nyelven írott szövegekről van szó, amelyeket az olvasók széles köre megértett. Ugyanakkor – sajátos didaktikai okokból – időnként klasszikus nyelven írott jogi dokumentumok is megjelennek a művekben.

A kínai bűnügyi történetek felépítése nagyban eltér az általunk megszokott nyugati sémáktól. A műfajnak számos olyan jellegzetessége van, amelyek idegenek a nyugati olvasó számára. Hogy csak néhány példát említsünk:

A gong'anok az elkövetett bűn leírásával kezdődnek, így már a történet elején tisztában vagyunk az elkövető személyével, az indítékkal és az elkövetés módjával. Európai szemmel nézve a történetek ezáltal unalmasak válhatnak, hiszen a nyugati olvasó jellemzően lépésről lépésre, a nyomozó személyével azonosulva kerül egyre közelebb a rejtély megoldásához. A bűncselekmény feltárása és az elkövető azonosítása így személyes, intellektuális élményt jelent az olvasó számára – ez az élmény a kínai krimivel nem élhető át. A gong'an kínai olvasója ezt az élményt azért sem élhette át, mert a nyomozó szerepét olyan személyek, jellemzően a helyi magisztrátus, bíró vagy más hivatalnokok töltötték be, akik tradicionálisan messze a köznép felett álltak. Az erősen tekintélyelvű társadalom nem tette lehetővé, hogy az olvasó azonosuljon ezekkel a személyekkel, sokkal inkább a félelemmel vegyes tisztelet vagy a fensőbbrendűek iránti csodálat határozta meg a hozzájuk fűződő viszonyt.

A kínai bűnügyi irodalomban a központi kérdés éppen ezért nem az, hogy ki követte el a bűncselekményt, hanem az, hogy a bölcs bíró vagy hivatalnok miként tudja megoldani az esetet, hogyan tudja a bűnt rábizonyítani az elkövetőre, és mi módon tud igazságot tenni. Az olvasó figyelme a büntett és az elkövető helyett a nyomozó bíró személyére koncentrálódik. Követi minden lépését, és csodálja ügyes észjárását, feddhetetlen becsületét. A bíró a társadalmi rend megtestesítője, aki nélkül a társadalomban nagy felfordulás lenne úrrá. Számára minden eszköz megengedett, ezért sokszor brutális kínzást alkalmaz, hogy kiszedje a bűnösök vallomását. Ezek a történetek nem csak bűnügyi sztorik, de tanító szándékú művek is. Azt hangsúlyozzák, hogy a társadalomban rendnek

kell uralkodnia, és ezt a rendet a bölcs hivatalnok hivatott fenntartani. A nép tehát a bíróra támaszkodik, a bíró pedig – annak érdekében, hogy feladatát tökéletesen el tudja végezni –, akár az istenek, szellemek segítségére is számíthat.

A műfaj másik, számunkra idegen jellegzetessége a természetfeletti lények jelenléte. Az istenek, szellemek és profétikus álmok természetes módon épülnek be a történetek sodrába. Amit a kínai olvasó a történetekben természetellenesnek tart, az nem a természetfeletti lények jelenléte, hanem az emberi tett, ami életre hívja őket, vagyis a kitervelt bűncselekmény. Az így gerjesztett negatív energiák ugyanis felforgatják a társadalmat, megbontják a természet rendjét. A bűnös ezáltal nemcsak a földi, hanem az égi törvények ellen is vét. Ez a vétség pedig természetfeletti események sorozatát indítja el.

A harmadik sajátosság arra vezethető vissza, hogy a kínai olvasó, a nyugatiaktól eltérően, nagyon érdeklődik a részletek iránt. Általában hosszú, részletező leírásokkal találkozunk, ahol többek között az ügyvel kapcsolatos összes dokumentum bemutatásra kerül. Ez az aprólékoság aztán magával hozza a negyedik különbséget is. A részletesség a nevekre és a rokonságra is kiterjed. Számos olyan művet ismerünk, amelynek több száz szereplője van, mivel a kínaiak számára rendkívül fontosak a családi, rokoni és társadalmi kapcsolatok.

A műfaj egy további jellegzetessége abból adódik, hogy a kínai olvasó egészen más részletekre kíváncsi, mint a nyugati közönség. A helyzetbeállítástól függően a nyugatiakat általában a büntett elkövetésének pontos módja vagy a nyomozás menete és logikája érdekli, míg a végkifejletet az elkövető leleplezése jelenti. A kínai olvasó számára ezzel szemben csak az elvárt büntetéssel zárul le a történet. Rendkívül fontos számára, hogy mi lesz az elkövető büntetése, milyen módszerrel vagy eszközzel végzik ki a bűnöst. Néha még arra is találunk leírást a történetekben, hogy a bűnös miként bűnhődik a másvilágon.

Mint már utaltunk rá, a nyugati krimikhez képest különbség van a főszereplő személyében is. Mivel Kínában egészen 1993-ig nem voltak magánnyomozók, a főszereplők nem is lehetnek Sherlock Holmes-féle detektívek. Ezt a szerepet az agyafűrt területi magisztrátus tölti be, akit a nyugati fordításokban rendszerint bírónak neveznek. A korai időktől kezdve, egészen a Kínai Köztársaság 1912-es megalakulásáig, a magisztrátusi hivatal felett többek között a bíró, az esküdtszék, az ügyész és a nyomozó feladatainak ellátásáért is. A térség, amely fölött joghatósággal rendelkezett, általában egy városra és annak nagyjából 60–70 mérföldes körzetére, az ott elhelyezkedő falvakra terjedt ki. A magisztrátus felelt a közigazgatás működéséért, a bíraskodásért, az adók beszedéséért és a rendfenntartásért.

A történetekben jól látszanak a magisztrátus bűncselekményekkel kapcsolatos teendői. Személyesen neki jelentik az eseteket, ő gyűjt bizonyítékokat, neki kell megtalálni, elfogni és vallomásra bírni az elkövetőt, és végül ő fog ítélni. Minden nyomozó-bírónak van azonban egy vagy két hű segítője. Őket küldi el kérdezősködni, kikérdezni a szemtanúkat, néha őket bízza meg azzal, hogy kutassák fel az elkövető hollétét, majd fogják is el. A bíró ugyanis csak rangjának méltó módon hagyhatja el a hivatalt, így személyes részvétele nagy feltűnést keltene, ami ellehetetlenítené a bűnös elfogását. Ennek ellenére előfordul, hogy a sikeres nyomozás érdekében inkognitóban kilép hivatalából.

Említettük már, hogy a bíró a nyomozás során számíthat az égiek támogatására. Képes felmenni a menynekbe tanácsért, vagy éppen álmában kap segítséget az istenektől. Ő maga azonban soha nem emelkedik természetfeletti szintre, mindig halandó lényként van jelen a történetekben, nem válhat belőle tévedhetetlen, istenhez hasonló figura. Ezt hivatott alátámasztani az, hogy a bíró időnként összezavarodik, nem lát egyből tisztán, és ártatlan embert gyanúsít.

Az archaikus kínai bűnügyi történeteknek két kiemelkedő nyomozója van: Bao, illetve Di bíró. Mindketten valós történelmi személyek, de a néphagyományban és az irodalomban rengeteg legendába illő elem kötődött a nevükhöz.

Bao bíró, azaz Bao Zheng (999–1062) Luzhouban, a mai Anhui tartomány Hefei városában született, művelt, írástudó család gyermekeként. 29 évesen letette a legmagasabb fokozatú hivatalnokvizsgát. A vizsga után egy évtizedre felfüggesztette hivatalnoki tevékenységét, hogy eleget tegyen gyermeki kötelezettségeinek. Tíz éven keresztül idős szüleit gondozta, majd a haláluk után betartotta a gyásszal kapcsolatos konfucianus szabályokat. 1037-től egészen haláláig különböző tisztségeket töltött be a császári palotában és egy sor tartományi városban. Kaifengben, a Song-dinasztia fővárosában megkapta a bírói tisztséget. Már élete során nagy hírnévre tett szert szülőtisztelete, szigorúsága, az igazságtalansággal és korrupcióval szembeni elkötelezettsége miatt. Az igazság érdekében többször is összetűzésbe keveredett más magas rangú hivatalnokokkal, azok családjával, sőt egészen a császári rokonsággal is. Bao bíró lett az „erényes hivatalnok” mintaképe. Később számos Yuan-kori dráma főszereplőjévé vált, feltűnt egy sor gong'an történetben is központi szerepet kapott több pekingi operában is.

Di bíró, vagyis Di Renjie (630–700) a Tang-kor kiemelkedő magisztrátusa volt. Élete második felében, amikor a császári udvarnál szolgált, fontos szerepet játszott a császárság kül- és belügyeiben egyaránt. Ő a főszereplője egy 18. századi bűnügyi történetnek, a Di gong'-annak. Ez a történet kiemelkedik a többi kínai krimi közül, mivel nem találkozunk benne természetfeletti jelenségekkel, ami elidegeníthetné a nyugati olvasót. A könyvet a holland sinológus és diplomata, Robert van Gulik fordította le angolra, és erre alapozta a későbbi, saját történeteit Di bíróról.

A kínai „krimik” jelenkori ismerete a nyugati világban egyértelműen van Guliknak köszönhető, aki az eredeti kínai történeteket a nyugati ízléshez igazította. Másfél tucat Di bíró-regényéből eddig kilenc történet jelent meg magyarul (*A kínai haranggyilkosság esete, Gyilkosság Kantonban, Az elhagyatott templom titka, A faragott paraván rejtélye, Az elátkozott tó legendája, A kísértetjárta kolostor, A majom és a tigris, A vörös pavilon, Költők és gyilkosok*).

A bűnügyi irodalom története

A gong'an kifejezéssel már 1235-től találkozhatunk, de pontos meghatározásával egészen a Ming-kor (1368–1644) végéig várni kellett, amikor a prózai bűnügyi történetek virágkorukat élték.

A kezdetekben a gong'an kifejezés csak olyan kézikönyvekben, leírásokban jelent meg, ahol különböző csoportokba sorolták, úgymond katalogizálták a korabeli szövegek könyveket. Ezek a művek nem részletezik, hogy a gong'an pontosan milyen történeteket takar, egyetlen történet sem szerepel bennük, így ezen információk alapján nem lehet pontosan meghatározni a gong'an fogalmát vagy tartalmát. Annyit azonban tudni lehet, hogy a Song-korban (960–1279) már ezt a kifejezést használták a bűncselekmények megnevezésére, így valószínű, hogy

a fent említett hivatkozások is hasonló témákkal foglalkozó művekre utalnak.

A kifejezés pontos definiálására várni kellett egészen a Yuan-kori drámáig, a Gong'an xi-ig, illetve a Ming- és Qing-kori gong'an gyűjtemények megjelenéséig.

A Yuan-korban (1271–1368), ami a dráma műfajának virágkora, nagy számmal jelennek meg bűnügyi témával foglalkozó darabok, ami a későbbi dinasztiák során már egyáltalán nem jellemző, egészen a pekingi opera megjelenéséig.

A gong'an xi, vagyis a bűnügyi témájú dráma sikere nagy valószínűséggel az akkori társadalmi állapotoknak volt köszönhető. Kínában ekkor idegen hatalom, a mongol Kubiláj kán által alapított Yuan-dinasztia uralkodott. A mongol uralkodók és helytartók erősen diszkriminálták a kínaiakat a behatoló idegenekkel szemben. A kínai írók műveikben fejezték ki a nép vágyait az őshonos lakosság érdekeit képviselő igazságszolgáltatás és a becsületes kínai hivatalnokok, bírók iránt. Bár a történetekben szereplő bírók ebben a korban jellemzően kitalált személyek, az írók fantáziájának szüleményei voltak, mégis a fentebb bemutatott, valóságban is létezett bírók váltak a legismertebbekké. Így lett Bao Zheng a gong'anok központi figurája.

E kor drámáinak cselekményét vizsgálva észrevehető, hogy nagymértékben eltérnek a későbbi, prózai gong'anoktól. Annak ellenére, hogy Bao bíró óriási sikernek örvend a korszakban – tizenegy történetben jelenik meg meghatározó szerepben –, mégis egyetlen egynek vált csak valós főszereplőjévé. Ennek oka nyilvánvalóan az, hogy a történetek sokkal inkább a főszereplő életére koncentrálnak, mintsem a bűnügyi esetek megoldására.

A Yuan-kori drámák hűen tükrözik a fentebb említett politikai hangulatot. Bao bíró nyomozói képességei helyett olyan egyéb tulajdonságaira koncentrálnak, mint a kínai lakosság által áhított igazságosság, becsület, az esetek és gyengébbek védelme, a bátorság, hogy szembeálljon más magas rangú hivatalnokokkal.

A Ming-kori gyűjtemények létrejöttéig kellett várni, hogy találkozhatunk a gong'anok mai értelemben vett első, igazi példáival. A Ming-dinasztia vége felé – egészen pontosan a Wanli-korszakban (1537–1619) – Kínában virágzásnak indult a gong'an műfaj. Kevesebb, mint száz év alatt legalább tíz, bűnügyi történeteket tartalmazó gyűjtemény látott napvilágot. A gyűjtemények között azonban csak egy tudott kiemelkedő népszerűsége szert tenni, ez pedig nem más, mint a lentebb majd bemutatásra kerülő Longtu Gong'an.

A Qing-korban (1644–1911) már hosszabb regények formájában jelentek meg a gong'anok. A prózai művek mellett a pekingi opera történeteiben lesz nagyon elterjedt a bűnügyi tartalom.

A hosszú gong'anok – bár a Qing-korban is ezt a megnevezést viselték – annyira különböznek a tradicionális gong'antól, hogy manapság már csak harcművészeti íróknak nevezik őket. A történetek címében szereplő bíró csak a hősök egyike, aki az igazságszolgáltatást jelképezi. Óriási, akár a császáréval is összemérhető hatalma van. Ebben a korban maga a bűntett már nem is annyira fontos, mint inkább a nyomozással járó kaland, az intrikák, a harcok és a küzdelem.

A Qing-dinasztia vége felé a kínaiak többsége az agyafűrt detektív alakját már inkább egy nyugati, Sherlock Holmes-típusú nyomozóval azonosítja, mintsem bármelyik kínai bíróval, kivéve talán Baót.

A műfaj egészen 1949-ig, a Mao-korszakbeli betiltásig folytatta útját. Az a néhány történet, ami Mao 1976-ban bekövetkezett haláláig ilyen témában megjelenhetett, kivétel nélkül a rendszer biztonságát védő antikapitalista rendőrökről, nyomozókról szólt. Az 1970-es évektől a bűnügyi irodalom sikere az adott politikai irányvonalától függött. 1983-ban volt egy kis megtorpanás, amikor

is kampány indult a kulturális szennyezettség ellen, de amint Kína kitarta kapuit, az összes népszerű irodalmi műfaj ismét virágzásnak indult az országban.

A Longtu Gong'an-gyűjtemény

A klasszikus kínai krimirodalom jellegzetességeinek vizsgálata és történetének rövid áttekintése után következzen egy konkrét gyűjtemény, a Longtu Gong'an bemutatása, illetve néhány, ebben szereplő történet magyar nyelvű fordítása.

Mint említettük, a Ming-dinasztia vége felé a bűnügyi történeteket tartalmazó gyűjtemények megjelenésével virágzásnak indult a gong'an műfaj. A gyűjteményekben szereplő történetek sok tekintetben fedik egymást, számos történet változatlan formában egyszerre több gyűjteményben is megtalálható. Valószínű, hogy ezek a gyűjtemények egymás alapján kerültek összeállításra, vagy egy olyan korábbi gyűjteményre vezethetők vissza, ami az idők során elveszett.

A Longtu Gong'an központi szerepet tölt be e gyűjtemények között. Egyrészt ez a legelterjedtebb, még a Qing-dinasztia és a köztársaság ideje alatt is többször újranyomtatták. Másrészt ez az az összefoglaló gyűjtemény, amely szinte szó szerint veszi át a többi gyűjtemény anyagát, és – harmadrészt – ez az egyik leghosszabb mű. Nem csoda hát, hogy a Longtu Gong'an képviseli legátfogóbban a műfaj jellegzetes vonásait.

A Longtu Gong'an első kiadásának évét nem tudni pontosan, de ki lehet következtetni az alapján, hogy melyik novellaskötetektől vett át történeteket. Általános vélekedés, hogy valamikor 1594 és 1619 között állították össze.

A Longtu Gong'an legfontosabb jellemzője a forrásként szolgáló kötetekhez képest, hogy a bírók eredeti nevét felcserélték „Bao bíróra”, ezzel is egységet teremtve a gyűjtemény történetei között. (A többi gyűjteményben, a legtöbb bíró Ming-dinasztiabeli híres személyiség.)

A másik lényegi módosulás, hogy a Longtu Gong'anban jelentősen visszaesik a jogi szövegek előfordulása. A Ming-korszakbeli egyéb változatokhoz képest mindössze kétötödnyi tanúvallomás, fellebbezés vagy bírói ítélet jelenik meg a gyűjteményben. A többi változtatás általában csak személyneveket vagy helységneveket érint.

A Longtu Gong'anban a történetek címét érintő újítás is felfedezhető. Míg a többi gyűjteményben a címek egyöntetűen hét szóból állnak és szabályos mintát követnek, a Longtu Gong'an címei formailag változatosak, nem sablonszerűek. A szerkesztő feltehetőleg így próbált valami egyedit vinni a gyűjteménybe.

A gyűjtemények között formai különbségek is felfedezhetők. A legtöbb gyűjteményben tematika szerint csoportosítják a történeteket, a Longtu Gong'an azonban nincs ilyen formában tagolva. A szerkesztő mindössze párba állítja az egymáshoz közel álló történeteket és mennyiségi alapon osztja fejezetekre a művet.

A Longtu Gong'an máig megjelent példányai két nagy részre oszthatók. Vannak száz történetet tartalmazó és hatvankettőt tartalmazó változatok, de még a száz történetből álló verzió kiadásaiban is vannak eltérések. Létezik öt, nyolc és tíz fejezetre osztott példány. Ezek közül a legelterjedtebb a tízfejezetes verzió, ahol minden fejezet a benne foglalt első történetet ábrázoló képpel indít. A nyolc- és ötfejezetes változatokban a képek a gyűjtemények elején találhatók, anélkül, hogy bármelyik történetre is konkrétan utalhatnának. Ez az elrendezés jelzi, hogy a nyolc- és ötfejezetes változatokban megbomlott az eredeti sorrend, és a kiadók nem tudták, hogy valójában melyik történethez kapcsolhatók a képek.

A hatvankét fejezetes gyűjtemény legrégebbiről ránk maradt példánya 1775-ből származik. A Qing-dinasztia idején ez a változat lett legtöbbször újranyomva, és ez az

a könyv, amit manapság leginkább „Bao Gong'an”-ként emlegetnek.

A Longtu Gong'an történetei a Yuan-kori drámákhoz képest óriásit léptek előre. Ezek a történetek már nemcsak Bao bíró erkölcsösségét, igazságszeretetét, bátorságát hangsúlyozzák. Legalább ennyire kiemelik ügyességét, eszességét, logikáját, amivel fényt derít a legbonyolultabb bűntettekre is. Bao bíró figurájával ezek a történetek elindultak a mai modern bűnügyi irodalom irányába.

A történeteket tematikailag hat csoportba sorolhatjuk:

- tulajdonnal szemben elkövetett bűntettek;
- szexuális bűntettek;
- satirikus történetek;
- történetek bosszúállásról;
- történetek, amelyekben Bao bíró természetfeletti lényekkel kerül kapcsolatba;
- történetek, amelyekben Bao bíró összetűzésbe keveredik korrupciós hivatalnokokkal vagy a császári családdal;

A gyűjtemény közel 80%-át az első két csoportba sorolható történetek képezik.

A megoldás módja szerint négy csoportba sorolhatók a történetek (figyelműen kívül hagyva azt a 4 történetet, ahol nincs megoldandó bűneset, mert ezek Bao bíró más hivatalnokokkal való összetűzéséről szólnak):

- Bao saját képességeire támaszkodva, egyedül oldja meg az esetet;
- természetfeletti erők vagy lények segítségével megoldott esetek;
- történetek, ahol a bűnügyek, természetesen, maguktól megoldódnak;
- történetek, ahol emberi képességek és természetfeletti erők együttesen oldják meg az esetet (1 történet);

Jól látható, hogy a történetek csaknem fele természetfeletti erők segítségével oldódik meg. Figyelembe véve, hogy abban az időben maguk a császárok is az istenekhez fordultak segítségért, nem meglepő, hogy egy bíró is a szellemvilágban vagy istenvilágban keres megerősítést tettei igazolására.

Hosszan sorolhatnánk még a Longtu Gong'an sajátosságainak ismertetését, de az alapos, mélyreható elemzés meghaladja a jelen írás nyújtotta kereteket. Kétségkívül megállapítható azonban, hogy a gyűjtemény magán hordozza a klasszikus kínai bűnügyi irodalom valamennyi sajátosságát. Kiváló kiindulópont mindazok számára, akik mélyebben kívánnak foglalkozni a kínai irodalom e különös ágával, de egyben a legjobb forrás a krimirodalom nem szokványos csemegéit értékelő, szórakozva tanulni vágyó olvasóközönség számára is.

Bibliográfia

- Osvaldo Carloni: *Il Magistrato Bao Gong ed il „Longtu Gong'an”*. Una raccolta di novelle poliziesche dell'epoca Ming. Supplemento n. 69 agli ANNALI vol.51(1991) fasc.4. Napoli, 1991.
- Celebrated Cases of Judge Dee*. Dee Goong An-An ancient chinese detective story. Translated by R. H. Van Gulik, 1949, Preface.
- George A. Hayden: *The Courtroom Plays of The Yuan and Early Ming Periods*, In: *Harvard Journal of Asiatic Studies*, Vol. 34 (1974), p. 214-215.
- Y. W. Ma: *The Textual Tradition of Ming kung-an Fiction: A Study of the Lung-t'u Kungan*, In: *Harvard Journal of Asiatic Studies* 35, 1975, p. 190-220.
- Jeffrey C.-Kinkley: *Chinese Justice, the Fiction: Law and Literature in Modern China*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2000.
- Jeffrey C. Kinkley: *Crime Fiction in After Mao: Chinese Literature and Society 1979-1981*, Harvard University Press, 1985.
- Patrick Hanan: *Judge Pao's Hundred Cases Reconstructed*, In: *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 40, 1980.
- Patrick Hanan: *The Early Short Story: A Critical Theory in Outline*, Stanford University, 1967.

King-fai Tam: *The Detective Fiction of Ch'eng Hsiao-ch'ing*, In: *Asia Major*, 3rd Series, Vol. 5, Part I, 1992, p. 113–132.

Ann Waltner: *From Casebook to Fiction: Kung-an in Late Imperial China*, n: *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 110, No. 2 (Apr.–Jun., 1990), pp. 281–289.

George A. Hayden: *Crime and Punishment in Medieval Chinese Drama: Three Judge Pao Plays*, In: *Harvard Journal of Asiatic Studies*, Vol. 39, No. 2 (Dec., 1979), p. 474–483, Review of Ching-Hsi Peng.

H. F. Schurmann: *On Social Themes in Sung Tales*, In: *Harvard Journal of Asiatic Studies*, Vol. 20, No. 1/2 (Jun., 1957), p. 239–261.

Ethan Michelson: *Dear Lawyer Bao: Everyday Problems, Legal Advice, and State Power in China*, Indiana University, Bloomington, 2008.

Wilt L Idema: *JUDGE BAO AND THE RULE OF LAW, Eight Ballad-Stories from the Period 1250–1450*, Introduction, Singapore, World Scientific, 2010.

Tőkei Ferenc–Miklós Pál: *A kínai irodalom rövid története*. Gondolat Kiadó, Budapest 1960.

G. J Demko: *Murder in the Middle Kingdom*:
<http://www.dartmouth.edu/~gjdemko/china.htm>

G.J Demko: *Landscapes of crime: Russian Mysteries*:
<http://www.dartmouth.edu/~gjdemko/russian.htm>

